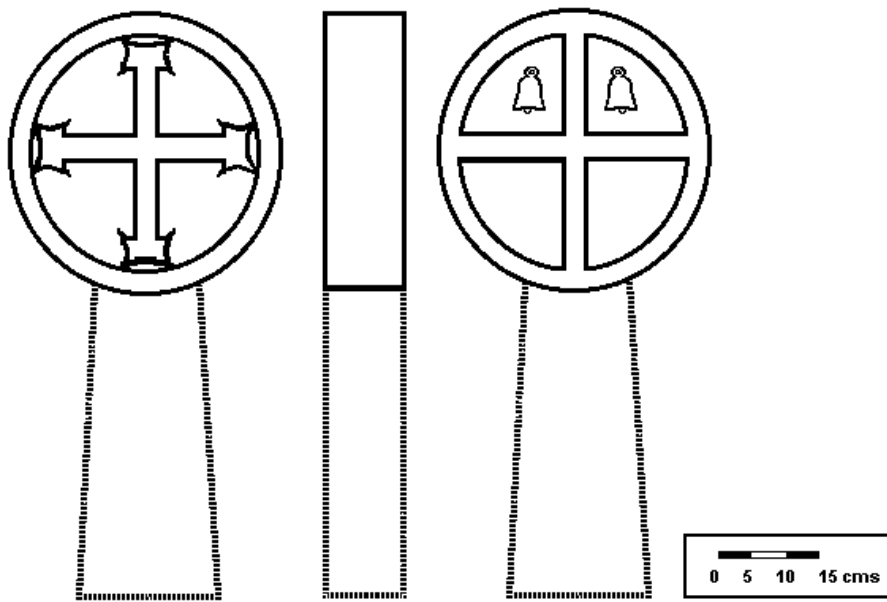

ESTELA LBC-02 o de les campanes

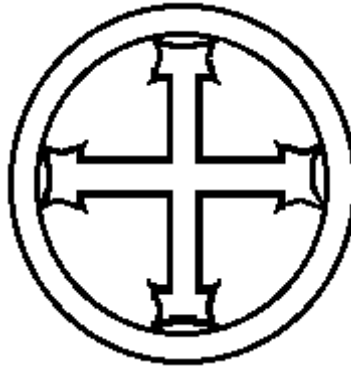

Estela funerària discoï dal cisellada en pedra calcària de la qual en resta tan sols el disc.

Amida 41,5 centímetres de diàmetre, i un gruix d'11 centímetres al perfil. Té una massa de 32 kg. El coll presenta una amplada de 15,5 centímetres per un gruix d'11 centímetres al perfil. Es desconeix la llargada que tenia el peu inicialment així com el tipus.

El perfil presenta, molt desgastat, el treball estriat en bisell, una sèrie de talls paral·lels entre si i perpendiculars al disc, excavant una mena de solcs, la qual cosa li crea un joc de llums i ombres. No hi ha cap inscripció.

Ambdues cares presenten decoració realçada. Cal fer-ne distinció entre la de l'anvers i la del revers.

L'ANVERS

A l'anvers, en baix relleu, hi ha cisellada una creu de braços rectes, floronada i concavada, com a motiu principal i únic, centrada respecte del que fou l'eix vertical de la peça, simetria central respecte del disc, i per damunt d'una bordura perimetral motllurada de mitja canya, amb les puntes dels dos pètals estesos cap enfora dels quatre extrems dels braços de la creu.

La part més externa dels motius vegetals, als quatre extrems dels braços de la creu, s'encavalca per damunt de la bordura.

La seva factura és especialment acurada i conservada, el que revela un treball de l'artesà al moment d'efectuar el motiu, amb més pretensions artístiques que no pas a l'estela anterior, LBC-01.

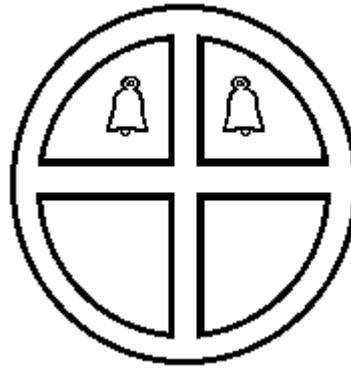
Anvers de l'estela LBC-02. Imatge digital. Autor. 1999

Els braços de la creu presenten una amplada de 4 centímetres a la part més profunda i 3 centímetres a la més superficial per tal d'accentuar més el relleu. Tant el conjunt del braç vertical com del braç horitzontal amida 33,5 centímetres.

Tota la iconografia de l'anvers es troba realçada un centímetre respecte al fons que ha estat treballat amb cisell dentat. Els contorns del motiu principal es troben perfilats amb el cisell pla. Cal recordar el punt d'incisió a la part central, realitzat per la punta del compàs, que serví de punt de referència per tallar, arrodonir i marcar la bordura de l'estela.

Aquesta cara presenta, tot i el seu bon estat, símptomes d'exfoliació pel que cal veure-hi un procés de degradació amb el pas dels anys, per la baixa qualitat de la pedra en què fou cisellada i les inclemències del temps.

La bordura perimetral, motllurada, presenta un perfil de mitja canya còncava circular d'un parell de centímetres de diàmetre, seguida, cap a l'exterior, d'un quadrant d'una altra convexa del mateix diàmetre.

EL REVERS

Al revers, en baix relleu pla, es troba una creu de braços rectes, bordura-creu grega, com a motiu principal, centrada respecte del que fou l'eix vertical de la peça i enriquida pel signe iconogràfic de dues campanes, una en cada quart superior, com a motius complementaris.

Aquí la bordura perimetral és plana i té 2,5 centímetres d'amplada. La creu grega té una amplada de 2,5 centímetres. La bordura i creu estan al mateix nivell. Els braços de la creu toquen la bordura pels seus extrems formant una única unitat d'execució. El braç vertical amida 36 centímetres i l'horitzontal és incomplet per la part superior. El fons entallat té poca profunditat i tot el baix relleu es troba realçat uns 5 mil·límetres.

Cal assenyalar l'existència, com a l'anvers, d'un petit clot en la part central de la decoració, provocat, sens dubte, per l'eina que serviria per marcar la bordura, arrodonir-la i posteriorment tallar-la.

Revers de l'estela LBC-02. Imatge digital. Autor. 1999

Les dues campanes tenen una llargada de 8 centímetres i una amplada, a la part inferior, de 5 centímetres. És aquí, a les parts inferiors, a les boques de les campanes, per on sobresurten, centrats, arrodonits, els batalls¹⁵³.

Als monuments funeraris de l'època romana es tenia el costum de representar simbòlicament l'ofici del difunt. Costum que arribà a l'època medieval i, en ocasions, a temps ben recents¹⁵⁴.

El costum de representar eines, emblemes de l'ofici o motius heràldics d'un determinat individu per tal d'identificar-lo es dona també, arreu, a les dovelles i llindes de les portalades de les cases i fan referència a l'ofici, gremi o confraria de la gent que allí hi habita. Així, a les esteles, a més de signe identificador dels enterraments, aquestes representacions tindrien la finalitat d'individualitzar i personalitzar tan l'estela com tot el túmul¹⁵⁵.

A les esteles discoï dals catalanes s'hi troben referències, mitjançant les eines, al treball agrícola, a la construcció de cases, als oficis¹⁵⁶ de ferrer, sabater, carnisser... per tal d'identificar l'individu a través de la feina que realitzava. Són les eines de l'ofici d'artesans particulars o del gremi¹⁵⁷, com a tret distintiu, en què el difunt ha volgut afermar la seva característica humana en vida a mena de blasó i amb probable orgull. Remarca la idea de l'intens interès per la feina ben feta i l'amor a l'ofici dels nostres avantpassats i la importància que per a ells tenia la seva professió¹⁵⁸, per bé que en els estudis consultats, i que s'han comparat amb l'estela LBC-02, només hi ha dues esteles on es representen campanes.

Aquestes eines o emblemes dels oficis, a part de simbolitzar el treball senzill i, a vegades, penós, mereixedor de recompensa en el més enllà, comporten també un significat ritual o funerari difícil de treure a la llum¹⁵⁹.

Si s'accepten les campanes com a emblema de l'ofici de l'individu o de la família, hi cap la possibilitat d'atorgar l'estela al campaner com a persona que té al seu càrrec el fet de tocar les campanes. També es pot pensar, i no fóra gens d'estrany, en una persona o família que fongués o instal·lés campanes¹⁶⁰.

153- Simbòlicament, i per la posició del batall, les campanes evoquen la posició de tot allò suspès entre el cel i la terra i estableixen una comunicació entre ambdós. Se'ls ha atorgat, també, el poder d'entrar en relació amb el món subterrani. CHEVALIER i GHEERBRANT, 1986, pàg. 242.

154- MACAYA, 1988, pàg. 47

155- MENCHON, 1994 (II), pàg. 562-564

156- Alguns dels quals, posteriorment, han esdevingut cognoms.

157- Per bé que l'estela gremial, des del s. XII i més reiteradament durant la primera meitat del s. XIV, el símbol és ubicat en un escut de tres angles, recte a la part superior i acabat en punta ogival a la part inferior. Martí de Riquer i A. García Llansó, citats a MIRÓ, 1986, pàg. 78.

158- MIRÓ, 1986, pàg. 77

159- MARCO, 1978, pàg. 58

160- A la ciutat de Reus està documentada l'existència, durant el primer terç del segle XV, de dos mestres campaners, i a partir del segle XVII, la nissaga dels

Ara bé, també podrien relacionar-se amb el cognom o llinatge del difunt, i fins i tot amb el malnom, sobrenom o renom dels de la casa o família. Relació que s'establiria per la connexió entre els objectes representats i el cognom, llinatge, sobrenom... de la persona a qui es dedica l'estela. S'ha de tenir present que aquest és un dels mecanismes més habituals en l'heràldica del país per fer referència a un determinat llinatge.

Detall de l'anvers de l'estela LBC-02 on s'hi aprecien les campanes.
Imatge digital. Autor. 1999

Hi cap, encara, la interpretació del signe com si fos una esquella: la campaneta que es posa al coll dels animals de bestiar que guien el ramat. L'individu a qui fes referència l'estela podia haver estat esqueller¹⁶¹, fent, d'aquesta manera, al·lusió als instruments que construïa o utilitzava.

Els habitants de les comarques del camp, i altres del voltant, després de la ruptura ocasionada per la ocupació islàmica, possiblement van començar essent comunitats itinerants de ramaders i caçadors que a l'edat mitjana s'establiren en nuclis urbans i d'aquesta manera formarien

---

Pomerol com a fonadors de campanes. D'aquesta foneria, situada al carrer Monterols, sortiren prop de cinc-centes campanes majors de campanar durant la seva llarga existència, entre les quals hi havia la de les Borges del Camp. Vegeu OLESTI, 1992, pàg. 524-525. Aquesta campana fou coneguda entre els borgencs com "la fideuera", en relació al menjar que es cuinava els dies de gran festa, que era quan es feia voleiar aquesta campana. La campana fou tirada daltabaix del campanar durant els avalots del 1936-39.

I encara més. El *Dietari de la Universitat de les Borges del Camp*, pàg. 236, citat a JOVE, 1990, vol. I, pàg. 129, diu que, el 28 de juliol del 1690, el Consell de les Borges del Camp feia anar al Jurat Santgenís a Riudecols, al forn de Vilavella, a veure si les rajoles eren bones per fer el forn de fondre la campana i poder concertar la compra.

Malgrat tot, els qui es dedicaven a la foneria de campanes a l'edat mitjana eren un tipus de gent molt nòmada: avui eren aquí i demà allà segons on es trobava la feina.

161- I, fins i tot, pastor.

part d'un hàbitat estable o sedentari i s'agruparien en parròquies¹⁶² i les seves necròpolis s'ubicarien prop de barrancs, carrerades, camins o cursos d'aigua. Les cartes de població, a la nostra zona geogràfica, es donaren a partir de mitjans del segle XII¹⁶³.

Finalment una referència, també, a la condició de camí ramader que, des del Neolític, tenia el que pujava des de les Borges per les carenes dels Mialtos fins a Puigcerver, on s'unia amb el que venia des de la serra de Llaveria i s'encaminava cap a Puigpelat on entrava a l'Alt Camp¹⁶⁴. I més encara per la situació del nucli de població dalt d'un turó que dominava la cruïlla del camí ancestral de Cambrils a Alforja amb el camí romà de Reus a Falset, la qual cosa motivà que s'hi assentessin habitacles des de molts segles endarrere¹⁶⁵.

Aquestes darreres consideracions possibilitarien la idea que els motius complementaris representats al revers de l'estela LBC-02 fossin unes esquelles.

162- Com també es donà en assentaments de Castella, tal com ho trobem a DE LA CASA, 1992, pàg. 417, citat a MENCHON, 1999, pàg. 18.

163- IGLÉSIES, 1963, pàg. 35-44

164- AGUADÉ, 1992, pàg. 18

165- *Ibidem*, pàg. 105